

ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СИСТЕМА В РЪБЛГАРИЯ И ИЗРАЕЛ – СРАВНИТЕЛЕН
АНАЛИЗ

Виолета Костадинова, Емилия Цанкова
СУ "Св. Климент Охридски", бул. "Цар Освободител" 15
vek92@abv.bg

THE EDUCATIONAL SYSTEM IN BULGARIA AND ISRAEL - A COMPARATIVE
ANALYSIS

Violeta Kostadinova, Emiliya Tsankova
Sofia University "St. Kliment Ohridski", 15 Tsar Osvoboditel Blvd.
vek92@abv.bg

Abstract:

The heterogeneity of Israeli society and the diversity of its constituent communities are also reflected in the structure and principles of the Israeli education system.

The heterogeneity of the education system in Israel is based on the age of the learners (stages of training), the legal status of the educational institution, the inspection of the school and its sectoral affiliation.

The success of any educational system is measured by a system of indicators, including students' performance in external assessment and state matriculation exams.

The article presents a comparative analysis of the educational system in Bulgaria and Israel. Conclusions are formulated for similarities and differences in terms of: structure of the educational system, legislative and regulatory framework, national external assessment, international exams PISA, TIMSS and PIRLS.

Key words: education system, stages of training, external evaluation, Israel

Хетерогенността на израелското общество и многообразието на неговите съставни общности се отразява в различните сегменти, които съставляват образователна система, във финансирането, както и в съществуването на различни учебни заведения. Израелските училища обикновено се разделят на различни „сектори“ на образованието според следното четири основни характеристики: в съответствие с възрастта на студентите (етапи на обучение), в съответствие с правния статус на образователната институция, според кого осъществява инспекционен надзор на училището и по сектори на училището.

В статията е представен сравнителен анализ на образователната система в РБългария и Израел. Формулирани са изводи за прилики и разлики по отношение на: структура образователната система, законодателна и нормативни основи, национално външно оценяване, международни изпити PISA, TIMSS и PIRLS.

Структура на системата на образование

В България предучилищното образование започва на тригодишна възраст, но задължителни са само третата и четвъртата година, които освен в детски градини може да се провеждат и в училищата. Училищното образование до 16-годишна възраст у нас е задължително. В България основното образование е с продължителност 8 години и се осъществява на два етапа – начален (от първи до четвърти клас) и прогимназиален (от пети до осми клас) (Закон за предучилищното и училищното образование). Началният етап на основната образователна степен обхваща класовете от 1 до 4, а възрастта на обучаемите е от 7 до 10,11 години. Прогимназиален етап на основната образователна степен обхваща класовете от 5 до 7, а възрастта на обучаемите е от 10,11 до 13, 14 години. Следват първи и втори гимназиален етап, съответно 8-10 и 11-12 клас. След 18-19 годишна възраст и в двете държави образованието може да бъде продължено.

Science & Technologies

Структурата на образователната система в Израел е представена в Табл. 1. (Заб. За да се улесни разбирането на текста, имената на видовете образователни институции са дадени на кирилица чрез транслитерация на иврит. Също така номерирането на класовете е според номерацията, приета в Израел с буквите на еврейската азбука.)

Табл. 1. Структура на образователната система в Държавата Израел

Образователна степен	Възраст на обучаемите/класове
1. Предучилищно образование ("тром хова" и "тромтром хова")	<ul style="list-style-type: none"> • началото на обучението: 3-4 години; • задължителен предучилищен етап - образование („ган-хова“) - 5 години.
2. Основно образование („хинух йесоди“)	1-6 клас - от 6 до 11 години (от „алеф“ до „вав“); или 1-8 степен - от 6 до 13 години (от „алеф“ до „хет“).
3. Средно и гимназиално образование („хинух ал-йесоди“)	<p>средно училище - 7-9 клас („хативат бейнаим“) от 12 до 14 години („заин, хет, тет“)</p> <p>гимназия („хатива ейлiona“) - 10-12 клас от 15 до 17 години („йуд, йуд-алеф, йуд-бет“)</p> <p>Тихон - 7-12 клас от 12 до 17 години („заин - юд-бет“);</p> <p>Тихон - 9-12 клас от 14-17 години („тет – йуд-бет“).</p>
4. Средно специално и висше образование (лимудим ал тихониим и академаим)	след 18 години

Ясно се виждат както приликите, така и разликите с българската образователна система.

Наблюдават се съществени различия между двете държави по отношение на типовете училища. В България основно образование се получава в основни (първи до осми клас), начални (първи до четвърти клас) или прогимназиални училища (пети до осми клас). Средното образование е с продължителност 4 години и завършва с държавни зрелостни изпити по определени учебни предмети.

Висшето образование и в двете държави не е задължително. То се провежда в акредитирани висши училища. У нас това са университети, колежи, специализирани висши училища (СВУ) и научни организации.

Законите за образование в Израел признават 3 типа училища във връзка с подчинение и отчетност на контрола на държавата.

1. Формално образование - държавни образователни институции, държавно-религиозни институции, собственост на държавата или институции в местната власт, които са записани като официални институции в официален вестник на правителството (обикновено предучилищни образователни институции и класове с незавършено средно образование).

2. Акредитирано неформално образование - образователни институции, които не са собственост на държавата, а са под частичен държавен контрол. Те получават по-малко средства от държавния бюджет. Тези институции имат голяма свобода по отношение на приемането на студенти, наемането на работа на учители и учебни програми. Много от акредитираните неофициални образователните институции се отнасят като цяло към

православното образование. Държавата разпределя бюджет на тези институции от 55% от бюджета на студент в формално образование.

3. Освободени образователни институции - параграф 5 от „Закона за задължителните образование“ позволява, при определени условия, да се освободят учениците от изискванията на „Закон за задължителното образование“. Тези институции не са под контрол на държавата, но тя им разпределя бюджет от 55% от бюджета на студент във формално образование.

В България училищата са държавни, общински, частни или духовни. Частните училища са тези, които са създадени от физически и/или юридически лица, като предприятия, юридически лица с нестопанска цел или кооперации или предприятия, съгласно законодателството на някои от държавите-членки. Частните училища осъществяват своята дейност, след вписване в Регистъра на институциите в системата на предучилищното и училищното образование, при условията и по реда, предвидени в Закона за предучилищното и училищно образование. Субсидия от държавния бюджет се предоставя при условията и по реда на Закона за предучилищното и училищно образование от съответната бюджетна година за частните детски градини и частните училища, вписани в Регистъра на институциите в системата на предучилищното и училищно образование.

Според административното подчинение/вид инспекция образователните институции („училищата“) се разделят на:

1. Обществено образователни - нерелигиозни образователни институции по иврит с нерелигиозен характер.

Държавно образование (и държавно-религиозно образование) се осигурява от държавата, независимо от партийната принадлежност, етническа група и т.н., и попада под компетенцията на министъра на образованието.

2. Държавно-религиозно образование - еврейско религиозни образователни институции. Това са правителствени агенции, чиято работа му се ръководи от еврейския религиозен начин на живот. Учители и ръководители в тях също, предимно религиозни евреи.

3. "Друг контрол" (това е първоначалното определение, използвано от Министерството

на образованието) - еврейски религиозни православни образователни институции със специален статут.

Регионално управление на образованието (РУО) е териториална администрация към министъра на образованието и науката за управление и контрол на системата на предучилищното и училищното образование (<https://www.ruobg.com/selectrio>). Всяка област в България разполага със свое РУО. Всяка година МОН приема План за дейността на всяко РУО, на основание чл. 16, ал. 1 от Правилника за устройството и функциите на регионалните управления на образованието (Издаден от министъра на образованието и науката, обн., ДВ, бр. 13 от 7.02.2017 г., в сила от 7.02.2017 г.).

Сред основни приоритети в дейността на РУО са: ефективно управление на образователната система за всяка област за реализиране на държавната образователна политика за подобряване на качеството на образование и осигуряване на равен достъп и пълноценна социализация на всички деца и ученици; обединяване усилията на институциите за постигане на по-висока степен на обхват и задържане на ученици, подлежащи на задължително образование и в риск и предотвратяване отпадането им от образователната система; подкрепа, координация и контрол за реализиране на приобщаващото образование в образователните институции на територията на областта; планиране, координиране и контрол на дейностите за повишаване квалификацията на

педагогическите специалисти; подпомагане, координиране и мониторинг на училищата и детските градини за постигане целите на националните стратегии и плановете към тях и др.

Постижения на учениците

Държавните зрелостни изпити в България се полагат след успешно завършен 12 клас. Те са необходимо условие за придобиване на средно образование. Зрелостните изпити са задължителни. Неявилите се или неиздържалите матурите получават „Удостоверение за завършен гимназиален етап“, но това не им дава право да кандидатстват във висши учебни заведения.

Матура се държи задължително по два предмета — задължително по Български език и литература (БЕЛ) и предмет е избор на зрелостника между следните учебни предмети (математика, чужд език по избор, история и цивилизация, география и икономика, философски цикъл, химия и опазване на околната среда, биология и здравно образование, физика и астрономия).

Форматът на оценяване максимален брой точки 100. Полученият точков резултат се превръща по скала в оценка по шестобалната система (с точност до втория знак) и тази оценка се вписва в Дипломата за средно образование.

Успехът на образователната система в Израел се измерва чрез постиженията на студентите в изпити за сертификат за зрелост (багрут), на изпитите МИЦАТ и на международното оценяване PISA. Оценяването е фокусирането върху постиженията на учениците, което до известна степен нарушава автономията на училищата и учителите.

Сертификатът Bagrut (багрут) се връчва от Националното министерство на образованието в Израел на ученици от средните училища (10-12 клас), които успяват да постигнат преминали оценки в необходимия минимален набор от изпити, някои по задължителни предмети и други в избираемите.

Оценяването е с точкова система. Списъкът на предметите, по които трябва да се тестват всички кандидати за Bagrut включва: гражданско образование, Библия, еврейска литература, иврит - граматика и структура, история, английски език и математика.

Тези изпити се използват за оценка на знанията на учениците по предмети, изучавани в гимназията. Резултатите от изпитите багрут имат голямо значение за бъдещето на зрелостниците. В Израел приемането на работа в елитни институции е силно повлияно от получаването на сертификат от този изпит.

Резултатът от изпитите е включен в сертификат Bagrut. В него е вписана средната стойност на оценката, определена от гимназията, в която е учил зрелостникът и оценката, получена на заключителен изпит, определен и оценен от Министерството на образованието (<https://www.jewishvirtuallibrary.org/quot-bagrut-quot-matriculation-exams>).

Мястото на програмата за международно оценяване на учениците (PISA) в образователната система в България и Израел

Програмата за международно оценяване на учениците (PISA) е разработена от Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) през 1990-те години като периодично международно стандартизирано оценяване на 15-годишните ученици. Тя възниква в отговор на необходимостта от разработване на индикатори за сравняване на качеството на образованието в отделните държави. Програмата се осъществява съвместно от ОИСР и от държави, които не членуват в организацията. Началото е поставено през 2000 г., когато е осъществен първият етап на проекта – PISA 2000. В него се включват 43 държави. PISA се провежда през периоди от три години: през 2000, 2003, 2006, 2009, 2012 и 2015 г. Оценяването обхваща три познавателни области: четене,

математика и природни науки. Във всеки етап акцентът се поставя върху една област, а другите две са представени относително по-общо.

Повече от 1 милион 15-годишни ученици от цял свят са участвали в програмата до днес.

PISA не е свързана директно с изискванията на националните учебни програми. Това я прави приложима и достъпна за повече държави. PISA измерва постиженията на учениците в контекста на образователните цели, дефинирани от обществото.

В PISA 2012 за пръв път, наред с тестирането на хартиен носител, е въведено електронно-базирано оценяване, при което тестовете са разработени и се администрат в електронен формат.

PISA се провежда, за да определи доколко 15-годишните ученици, които са в края на задължителното си обучение, са подготвени за съвременното общество на познанието. PISA оценява също функционалната грамотност на 15-годишните ученици в областта на четенето, математиката и природните науки.

Тя е ориентирана към бъдещето, към способността на учениците да използват познанията и уменията си в условията на реални житейски ситуации.

PISA измерва компетентности, които се приемат като особено важни за самостоятелната обществена реализация и успешната адаптация на младия човек към променящата се реалност.

Последното изследване PISA беше през 2018. Обхванати бяха 6900 ученици, родени през 2002 г. от 197 училища от цялата страна (<http://copuo.bg/page.php?c=11&d=22>).

Средният резултат на двете държави е както следва: за Израел 470 т., докато за България е 420 (http://copuo.bg/upload/docs/2020-07/Pisa_2018_full.pdf).

В Израел резултатите на учениците от PISA са със значимо приложение за учениците. В България резултатите са важни дотолкова, доколкото постиженията на българските ученици се сравняват с тези на учениците от други държави. Също така доколко реалните резултати отговарят на обществените очаквания към образователната политика в България и доколко образованието в България подготвя българските ученици за пълноценно участие в обществения живот. (<http://copuo.bg/page.php?c=11&d=22&page=3>).

Заклучение

България провежда реформи на всички равнища на образованието, тъй като това е приоритет. Мерките все още не съответстват на мащаба на предизвикателствата, но е налице засилен акцент върху намаляване на преждевременното напускане на училище, увеличаване на заплатите на учителите, въвеждане на дуално обучение, подобряване на цифровите умения и укрепване на приобщаващото образование.

Приликите в структурата и организацията на образователните системи в двете държави са предпоставка за сравняване на избрани учебни планове с цел последващи търсения в посока на интеркултурното образование на РБългария и държавата Израел.

Литература

1. Закон за висшето образование (обн., ДВ, бр. 112 от 27.12.1995 г., ...; изм. и доп., бр. 17 от 25.02.2020 г.) (акт. 25.02.2020 г.)
2. Закон за народната просвета отменен със Закона за предучилищното и училищното образование (Обн. - ДВ, бр. 79 от 13.10.2015 г., в сила от 1.08.2016 г.)
3. Закон за предучилищното и училищното образование (Обн. - ДВ, бр. 79 от 13.10.2015 г., в сила от 01.08.2016 г.; ... изм., бр. 108 от 29.12.2018 г., в сила от 01.01.2019 г.)
4. Закон за професионалното образование и обучение (Обн. - ДВ, бр. 68 от 30.07.1999 г., ..., изм. и доп., бр. 92 от 06.11.2018 г.)

Science & Technologies

5. Закон за степента на образование, общообразователния минимум и учебния план отменен със Закона за предучилищното и училищното образование (Обн., ДВ, бр. 79 от 13.10.2015 г., в сила от 1.08.2016 г.)
6. Защо е важно България да участва в PISA?
[<http://coruo.bg/page.php?c=11&d=22&page=3>]
7. Министерство на образованието и науката, Регионални управления на образованието [<https://www.ruobg.com/selectrio>]
8. Правилника за устройството и функциите на регионалните управления на образованието (Издаден от министъра на образованието и науката, обн., ДВ, бр. 13 от 7.02.2017 г., в сила от 7.02.2017 г.).
9. Education in Israel: “Bagrut” Matriculation Exams
[<https://www.jewishvirtuallibrary.org/quot-bagrut-quot-matriculation-exams>]
10. Кнессет, Научно-исследователският Център Кнессета, Система образования в Израиле (главы из исследования), Подано Комиссии Кнессета 20-го созыва по образованию, культуре и спорту 17/05/2015
[<http://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m03552.pdf>]